

V Chorvatsku žijí Češi více než dvě stě let, ve větším počtu ale přicházeli na území Chorvatska od 18. po začátek 20. století. Nestěhovali se do cizí země, protože dnešní Česká republika i Chorvatsko byly součástí Rakouska-Uherska, které osídlování svých méně obydlených částí propagovalo a podporovalo.

Ve dvacátých letech minulého století zde žilo kolem 33 tisíc Čechů, a od té doby se jejich počet neustále snižuje. Podle sčítání lidu v roce 2011 žije dnes na území Chorvatska něco přes osm tisíc Čechů, češtinu jako svůj mateřský jazyk uvádí o něco víc než šest tisíc lidí. Srovnáme-li údaje z posledních tří sčítání lidu, vidíme, že počet těch, pro které je čeština mateřským jazykem, klesá o něco rychleji: zatímco v roce 1991 se k ní hlásilo 79 procent občanů české národnosti, kdežto v roce 2011 už to je jen 65 procent.

Je obdivuhodné, že si krajané v Chorvatsku českou národnost a jazyk stále uchovávají, i když jde o pátou, šestou či sedmou generaci. Zdejší Češi stále ještě česky cítí a mluví, a na své české kořeny jsou hrdí, přestože jen velmi málokdo z nich má české státní občanství.

Pravděpodobně je tomu tak mimo díky dobré organizovanosti komunity. Existence kulturně vzdělávacích spolků a společné zastřešující organizace, kulturní život, školství a informování v češtině patří k nejdůležitějším faktorům zachování jazyka. Přispívá k tomu i podpora společnosti, jak té v Chorvatsku, tak také mateřské země.

1. Kulturní život si Češi na území dnešního Chorvatska začali organizovat už koncem 19. století, kdy zakládali první krajské spolky - České besedy, knihovny, divadelní kroužky a dechové hudby. První krajský spolek byl založen v Záhřebu v roce 1874 (letos oslaví 140 let nepřetržité činnosti). Dnes je v Chorvatsku 31 Českých besed, rozestých po celé zemi. V poslední době se zakládají ve větších městech, kam Češi z venkova odcházejí za prací (Rijeka, Sisak, Virovitica, Nová Hradiška, Lipovlany, Osijek).

Tradičně v nich působí folklorní, divadelní, pěvecké a hudební sekce, ale také knihovny, tělocvičné, turistické a rukodělné sekce, v Daruvaru například také radioklub. Udržují se české lidové zvyky a obyčeje, například masopust, velikonoční pomlázka, stavění máje, mikulášské nadílky... Část spolků má své vlastní kulturní domy – České domy. Ten nejnovější vyrostl nedávno v Rijece.

Všechny České besedy zastřešuje Svaz Čechů (založený v roce 1921), který činnost krajských spolků podporuje finančně i organizačně: zajišťuje finanční prostředky a způsob financování koordinuje, pořádá odborné semináře, zajišťuje instruktory (např. choreografy a divadelní režiséry) a ve spolupráci s Besedami pořádá přehlídky, na kterých se krajané scházejí a mohou srovnat kvalitu své práce. Jsou to přehlídky pěveckých sborů, dechových hudeb, divadelních souborů a malých hudebních souborů. Některé z nich jsou skutečně mohutné, například přehlídky pěveckých sborů, Krajských zpěvů, se účastní až 500 zpěváků.

Krajský kulturní rok je velmi bohatý. Největší krajskou slavností jsou dožínky, které se konají každý druhý rok, vždycky v jiném místě. Je to symbolická žně kulturní tvořivosti menšiny: v dožínkovém průvodu je víc než tisíc lidí v českých krojích a atraktivní alegorické vozy, folklorní program začíná dožínkovou scénou a končí společným tancem všech účinkujících. K doprovodným pořadům patří výstavy, přednášky, jarmark a další. Je to událost, která povzbuzuje národní hrdost, a která vždy celou komunitu zaktivuje a stmelí.

V poslední době se staly populární Dny české kultury, kterými české spolky společně se Svazem Čechů popularizují českou kulturu. Konají na např. v Bjelovaru, Virovitici, Daruvaru, Rijece, Sisku a jinde. K tomu je třeba přičíst celou řadu programů, kdy se krajské spolky navzájem navštěvují. V Besedách je i značný zájem o kursy českého jazyka, problém je však v nedostatku učitelů.

2. Školství má česká menšina na velmi solidní úrovni. Školy si Češi v Chorvatsku začali zakládat ve dvacátých letech – v roce 1922 se podařilo otevřít soukromou českou základní školu v Daruvaru, která dodnes působí jako ČZŠ J. A. Komenského, a brzy potom následovaly další. Je příznačné, že při

stavbě Českých domů (v Chorvatsku jich je 16), se vždycky myslelo také na místnosti nebo i celé budovy pro školu.

Před druhou světovou válkou byly v Chorvatsku čtyři české školy a na 17 měly děti možnost učit se česky. Pro českou mládež existovala také hospodářská škola a čeština se učila i na daruvarském gymnáziu. Učitelé byli většinou z Československa, placení českým ministerstvem školství. Matice školská při Svazu se starala také o učební osnovy, učebnice, a o to, aby se dětem českých státních občanů české menšinové školy uznávaly při eventuálním návratu do Československa.

Dnešní české menšinové školství je plně integrované do školní soustavy Chorvatska, učí se podle chorvatských učebních osnov, jen pro český jazyk máme vlastní učební programy a učebnice. České školy se vždycky snažily nabídnout o něco víc, být lepší, kvalitnější, aby mohly chorvatským konkurovat.

Dnes existují dvě české mateřské a základní školy (Daruvar a Končenice) s několika malotřídkami na vesnicích a jedna čtyřletá česká škola (Ivanovo Selo). Na daruvarském gymnáziu je české oddělení, kde mají studenti čtyři hodiny češtiny týdně. Čeština jako volitelný předmět se učí na jedné mateřské škole, 18 chorvatských základních a 4 středních školách. Celkem je tak výukou českého jazyka podchyceno přes 1000 žáků a středoškoláků, a češtinu v Chorvatsku učí asi 60 učitelů. Máme i vlastní učebnice v češtině a záležitosti českého školství koordinuje poradkyně. Velkou pomoc našim školám poskytují dva čeští učitelé, vysílání Ministerstvem zahraničních věcí ČR.

Svaz Čechů podporuje české menšinové školství řadou akcí. Pro učitele se pořádají semináře, jednou ročně také několikadenní seminář v ČR. Pro žáky Svaz organizuje přehlídku dětské tvořivosti Naše jaro, která má divadelní, recitátorskou, folklorní, literární a výtvarnou část, festival dětské písně, zimní školu tvořivé dramatiky... Žáci sedmých tříd odjíždějí tradičně na týdenní poznávací zájezd do ČR.

3. Informování – K důležitým činitelům zachování jazyka patří také informování v českém jazyce. Česká menšina v Chorvatsku má výhodu v tom, že má vlastní nakladatelství – Novinové vydavatelskou instituci Jednota, která vydává týdeník Jednotu, měsíčník pro děti Dětský koutek, ročenku Český lidový kalendář, populárně-vědecký časopis Přehled, různé literární a historické publikace, a k důležitým úkolům Jednoty patří také péče o české učebnice.

Češtinu mohou krajané v Chorvatsku denně slyšet v půlhodinovém vysílání Radia Daruvar a jednou týdně ve vysílání veřejnoprávní televize v pořadu pro národnostní menšiny Prizma.

4. Podpora společnosti

Národnostní menšiny v Chorvatsku jsou podporovány státem. Práva národnostních menšin jsou kodifikovaná v několika zákonech, v parlamentu mají Češi společně se Slováky svého poslance a v prostředích, kde je určité procento příslušníků české národnosti, mají právo na dvojazyčnost a na poradní politická tělesa nebo představitele v místní správě, české místostarosty a místožupany atd.

Naši činnost podporuje také Česká republika – Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo školství, Parlament ČR, Československý ústav zahraniční, Radio Praha... Úspěšně se rozvíjí spolupráce s některými českými kraji a městy, některé naše spolky pěstují přátelství se spolky v ČR a vzájemně se navštěvují.

Dalo by se říci, že toho v Chorvatsku děláme hodně pro zachování českého jazyka. Využíváme možnosti, které nám nabízejí chorvatské zákony, i pomoc, kterou krajanům v zahraničí poskytuje Česká republika. O české školy je stále zájem, a naše děti, které do nich chodí, česky umí. Je na nich, jak se svou znalostí naloží v budoucnu. Zájem o výuku češtiny na chorvatských školách a o kurzy v krajanských spolcích se dokonce zvyšuje. Schází nám však bližší styk se současnou českou kulturou a se současným českým jazykem, a zejména v poslední době se projevuje nedostatek vychovatelů a učitelů se znalostí českého jazyka, zejména češtinářů.

V posledních letech začal Svaz ve spolupráci s dalšími institucemi pořádat některé nové akce, které mají za cíl popularizovat český jazyk a upozornit krajanskou veřejnost na potřebu péče o jeho čistotu. Pro děti je to zimní škola tvořivé dramatiky a olympiáda v českém jazyce, vhodné by byly letní tábory, kde by krajanské děti byly společně s českými dětmi. Před dvěma lety jsme začali pořádat symposium o českém jazyce s mezinárodní účastí. Zatím se ho účastnili odborníci z Chorvatska a z

České republiky, ale vítané jsou i příspěvky o češtině v jiných českých komunitách v zahraničí. Využívám proto tuto příležitost, abych vás na něj pozvala – třetí ročník se bude konat v květnu 2015.

Asimilaci zastavit nemůžeme, je to přirozený proces. Můžeme ho pouze zpomalit, a právě to je cílem činnosti Svazu Čechů v Chorvatsku. Snad se nám to částečně i daří, protože mezi posledními dvěma sčítáními v letech 2001 a 2011 můžeme pozorovat, že se úbytek lidí, hlásících se české národnosti v Chorvatsku, trochu zpomalil.